

Az Agrárgazdasági Tanács állásfoglalása az agrárgazdaság 2009. évi helyzetéről készült jelentéshez

SZÉKELY CSABA

A 2005. évi XXVIII. törvénnyel módosított 1997. évi CXIV. törvény 2.§-a kötelezően írja elő, hogy a Kormány évente számoljon be az Országgyűlésnek az agrárgazdaság helyzetéről, a mezőgazdasági termelők jövedelemviszonyairól, a főbb agrárpolitikai célok megvalósulásáról, a végrehajtott intézkedésekről, valamint a költségvetési támogatások felhasználásáról. A hivatkozott törvény 9.§-a az Agrárgazdasági Tanácsot (Tanács) véleményező és javaslattevő szereppel ruházza fel. Ebből a felhatalmazásból adódóan a Tanács 2010. október 22-én megvitatta a Vidékfejlesztési Minisztérium által készített Jelentést, és ajánlásaival kiegészítve támogatja, hogy azt a VM minisztere az Országgyűlés elé terjessze.

Az Agrárgazdasági Tanács hangsúlyozza a magyar élelmiszer-gazdaság vidékfejlesztésben betöltött többfunkciós szerepét és a nemzetgazdaság teljesítményéhez való hozzájárulását. Az Állásfoglalás a Tanács véleményét tükrözi és azt ennek előrebocsátásával értékelte.¹

AZ AGRÁRGAZDASÁGI TANÁCS MEGÁLLAPÍTÁSAI A 2009. ÉVRŐL

A Tanács megállapítja, hogy a törvényben megfogalmazott célok 2009. évben egyes területeken nem teljesültek:

- A Kormány 2009-ben nem biztosította a nemzeti agrártámogatások reálértékének megőrzését. Az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló törvény 1. § (1) bekezdése előírja, hogy „a központi költségvetés évenkénti elfogadása során az Országgyűlés biztosítja, hogy a 2005. évi költségvetési törvény szerinti támogatási összeghez képest az agrárgazdaság nemzeti hatáskörben nyújtandó támogatás – beleértve az Európai Unió által biztosított közvetlen termelői támogatás nemzeti kiegészítését is – (a továbbiakban: nemzeti támogatás) reálértéke a támogatások kiegyenlítődése-nek időpontjáig megőrzésre kerül”.

Ez a KSH által megadott fogyasztói árindexekből számított 28,5%-os korrekciós tényezővel számítva 2009-ben minimalisan 228,1 milliárd forint kifizetésével valósult volna meg, ezzel szemben csupán 167,2 milliárd forint került kifizetésre. Ugyanakkor megállapítható, hogy az agrár- és vidékfejlesztésre fordítható támogatási előirányzatok – manipulatív módon kimutatott – bruttó értéke (az EU által finanszírozott összeget is figyelembe véve) a 2005. évi 411,6 milliárd forintról 2009-re 631,4 milliárd forintra nőtt. E támogatások kifizetése nem rendkívüli többletráfordításokat tükröz az állam részéről, hanem alapvetően a Jelentés szóhasználata szerint elszámolási trükkökre vezethető vissza. 2009-ben a közvetlen támogatások (SAPS) kifizetésén túl a 2008. évi elmaradt közvetlen támogatások (SAPS, top-up) és a 2009. évi, egyéb-

¹ Az állásfoglalás elkészítésében közreműködött az Agrárgazdasági Tanács által megválasztott Szerkesztőbizottság, melynek tagjai: Hajjas Pál, igazgató, Cserháta László LEADER Nonprofit Kft., Jakab István, elnök, MAGOSZ (Magyar Gazdakörök és Gazdaszövetkezetek Országos Szövetsége), Nagy Tamás, elnök, MOSZ (Mezőgazdasági Szövetkezők és Termelők Országos Szövetsége), Popp József, főigazgató-helyettes, Agrárgazdasági Kutató Intézet, Weisz Miklós, társelnök, AGRYA (Fiatal Gazdák Magyarországi Szövetsége).

ként 2010 elejére áthúzódó kifizetései is megtörténtek. Ez a következő, vagyis a 2010. év kifizetéseit jelentős mértékben csökkenti, sőt választási évről lévén szó, a következő kormánynak a támogatási lehetőségeit is rontja.

A közvetlen támogatások elszámolási rendje lehetővé teszi, hogy a kifizetés elszámolásának (tárgyév október 1-jét megelőző munkanap árfolyama) és az Európai Bizottság által történő visszatérítés időpontja közti árfolyammozgás árfolyamnyereséget vagy árfolyamvesztést eredményezzen a költségvetés számára. *Az elszámolási technika következtében a forint euróhoz viszonyított árfolyamának drasztikus csökkenése jelentős árfolyamnyereséget (33 milliárd forint) hozott a tárcának, amely összeg egyszeri szabad forrásként azonnal felhasználásra került.*

- Az agrárnépesség kereseti viszonyai alig érzékelhetően javultak, ennek ellenére tartósnak bizonyul a társadalom egészéhez képest mért elmaradás, ugyanis a nettó átlagkereset a nemzetgazdasági átlagnak mindössze 76%-át érte el. Így továbbra sem teljesülnek az agrárgazdaság fejlesztéséről szóló törvényben leírt arányos munkajövedelemre vonatkozó kritériumok.

- 2009-ben sem a keresleti-kínálati viszonyok, sem az erre hivatott állami szervezetek továbbra sem tudták megakadályozni a piaci erőfölény alkalmazását az élelmiszer-ellátási lánc egyes szereplőinél. Ez is hozzájárult az agrárrolló további kedvezőtlen alakulásához.

A Tanács véleménye szerint a Jelentés az agrárgazdaság 2009. évi teljesítményeiről valós képet mutat és kritikailag értékeli. A Jelentés magában foglal minden olyan létező információt, amely az agrárgazdaság 2009. évi folyamatainak megismeretetéséhez és nemzetgazdasági szerepének megítéléséhez szükséges.

A Tanács a Jelentés alapján sajnálattal állapítja meg, hogy a mezőgazdasági GDP aránya a nemzetgazdaságon belül az előzetes adatok szerint 2009-ben 2,5%-ot tett ki, vagyis az előző évhez képest 6,3%-kal csökkent, sőt, a válság sújtotta ipari termelésnél is nagyobb visszaesést szenvedett el. Bár a mezőgazdaság GDP-termelése az időjárás és a gyakran változó piaci viszonyok függvényében évről évre ingadozik, hosszabb távon az ágazat nemzetgazdasági GDP-hez való hozzájárulását indokolt legalább 3,5-4,0 százalékos között stabilizálni. Említést érdemel, hogy a hazai agrárgazdaság a GDP-hez való hozzájárulásnál jóval jelentősebb gazdasági szektora a nemzetgazdaságnak. A 2009. évi kirívóan alacsony 2,5%-os arány a mezőgazdasági alapanyag-termelés részesedése, amihez az élelmiszeripar teljesítménye további 2%-kal járult hozzá. Ezáltal a teljes élelmiszerlánc mintegy 10%-kal járult hozzá a nemzetgazdaság teljesítményéhez.

Az ágazat megítélésénél gazdasági jelentőségén túl multifunkcionális szerepét is célszerű figyelembe venni. *Magyarország biztonságos és egészséges élelmiszerral való ellátásán túl munkát és megélhetést nyújt a nehéz helyzetbe került vidéki lakosság egy részének.* A környezet védelme, az ország területének kulturált állapotban tartása, a táj megőrzése és az élhető vidék nem képzelhető el az ágazat meghatározó közreműködése nélkül. Ebben hangsúlyos szerepet tölt be az erdőgazdálkodás. Az erdőgazdálkodás anyagi teljesítményét és az erdő vagyoni értékét, valamint annak hozadékát ugyanis sokszorosan meghaladja az immateriális érték, amelyet az erdő a társadalom egészének szolgálatába állítva sokirányú környezetvédelmi, közjóléti funkcióin keresztül hozzájárul a lakosság életminőségének javításához. A tervszerű fakitermelés tekintetében 2009-ben nem teljesültek az elvárások, a kitermelhető mennyiségnek csak 64,5%-a került energetikai és faipari hasznosításra. A maxi-

mális kitermelési lehetőség alig kétharmados kihasználása ugyanakkor messzeemenően megfelel a tartamos gazdálkodás feltételeinek.

A mezőgazdaság teljes kibocsátása 2009-ben 1621 milliárd forint volt, folyó áron számítva ez 17,6%-kal alacsonyabb az előző évinél. A teljesítménycsökkenést elsősorban a gabonafélék és az ipari növények termésmennyiségének és árának egyidejű visszaesése okozta. A kibocsátás volumene 9,9%-kal csökkent az előző évhez képest.

A kiugróan jó 2008-as év után alacsonyabb terméseredmények születtek 2009-ben. A növényi termékek termelésének volumene összességében 14,5%-kal, az élő állatok és állati termékek kibocsátása 2,3%-kal csökkent.

A mezőgazdaságban, az erdőgazdálkodásban és a halászatban 2009-ben átlagosan megújított ágazati besorolás (TEÁOR'08) szerint 175,8 ezer főt foglalkoztattak, ami a nemzetgazdasági összes foglalkoztatottak 4,6%-át teszi ki. Ezek az adatok a megelőző évhez képest nem mutatnak szignifikáns változást. A mezőgazdaságban azonban továbbra is jellemző a nem fizetett (családi) munkaerő felhasználása, ami a foglalkoztatási statisztikában nem szerepel. A nem fizetett mezőgazdasági munkaerő-felhasználás sem változott érdemben (1,6%-kal nőtt az előző évhez viszonyítva).

A mezőgazdasági termelés a sokéves törekvések ellenére továbbra is egyoldalú: a növénytermesztés aránya a mezőgazdasági tevékenységek kibocsátásából még 2009-ben is közel 60%-ot tudott elérni (előző évben 65% volt az arány). Nem valósult meg tehát az elmúlt évek kormányzati célkitűzése, mert nem sikerült erősíteni az állattenyésztés mezőgazdaságban betöltött szerepét. E folyamat következményeként romlanak az ágazat foglalkoztatási, valamint a környezeti és tájfenntartási feladatok teljesítésének lehetőségei.

A versenyszabályozás számára komoly kihívás az élelmiszer-kereskedelem, az élelmiszeripar és a mezőgazdasági termelők aránytalan piaci alkuereje, illetve ebből adódóan az erőfölény gyakorlati alkalmazása. A Tanács hiányolja, hogy a Jelentés érdemben nem foglalkozik az élelmiszer-kereskedelmi etikai kódex gyakorlati alkalmazásának megfiúsításával. Magyarország nemzetközi súlyát érzékelteti, hogy *az utóbbi évek átlagában az EU összesített mezőgazdasági kibocsátásának alig 2%-át állították elő hazánkban.*

Az agrárgazdaság fejlődését, szerkezetét csak részben magyarázzák az ágazaton kívüli tényezők: az éghajlat, a világpiac, a globalizáció és a jelenlegi hazai makrogazdasági feltételek. A termelés hatékonyságával és színvonalával kapcsolatos mutatók is kedvezőtlenek. Például az egy hektár mezőgazdasági területre jutó termelői áron (támogatások nélkül) számított kibocsátás megmutatja a termelés intenzitásában rejlő különbségeket. Az Európai Unió 27 tagállamában az egy hektárra jutó kibocsátás értéke 1788 euró volt 2009-ben. A régi tagállamok egy hektáron átlagosan 2107 euró értékű terméket állítottak elő, a tizenkét új tagállamban ez a mutató csak 970 euró, Magyarországon 989 euró volt. A számunkra hátrányos fajlagos értékkülönbség már a támogatások nélküli eredményekben is megmutatkozik, amely tovább nő az alacsonyabb támogatások alkalmazásával.

A Tanács hiányolja, hogy máig sem készült el egy világos jövőkép alapján kidolgozott agrárstratégia, amely magában foglalta volna a hosszú távú birtokpolitika, piacvédelem, illetve meghatározó támogatási célkitűzések meghatározását. Az élelmiszer-gazdaságot is befolyásolják az ország társadalmában és gazdaságában megfigyelhető morális problémák. Ennek következtében a *fekete- és szürkegazdaság relatíve nagy súlya, a számla nélküli kereskedelem, a szerződéses fejelem*

hiánya, a mezői kultúrákat és az állattárolományt érintő lopások, az erdők illegális kitermelése rontja az ágazat versenyképességét, akadályozza fejlődését. A foglalkoztatásban is csökkent a legális, fizetett munka aránya.

2009-ben a nemzetgazdaságban 4504 milliárd forintot (a GDP 17,3%-át) fordítottak beruházásokra, ami összehasonlítva áron 8,6%-kal kevesebb az előző évinél. A gépberuházások éves szinten 14%-kal, az építési beruházások 4,2%-kal csökkentek. Az egész évre jellemző volt, hogy a gazdasági válság hatására a vállalkozások csak a legszükségesebb beruházásokat hajtották végre, egyrészt a finanszírozási kínálat megváltozása, másrészt a külső és belső kereslet visszaesése miatt. Ezzel szemben a mezőgazdaságban közel 10%-kal emelkedett a fejlesztések volumene. Folyó áron 251,5 milliárd forint volt a beruházások teljesítményértéke. Ez az összeg a teljes nemzetgazdasági beruházás 5,6%-a volt. A mezőgazdasági beruházások dinamikájának mozgatórugója az agrártámogatás alakulása volt. *Az ágazat kedvező beruházási folyamatainak ellenére az Agrárgazdasági Tanács megállapítja, hogy a változatlan áron számított mezőgazdasági beruházások értéke 2009-ben még mindig csupán 86%-a volt a 2003. évinek (2004-től 72–86% között ingadozott).* Az évek közötti ingadozás elsősorban a támogatási pályázati lehetőségek meghirdetésével, a különböző fejlesztési programok meghirdetésével volt kapcsolatban. Amikor a hazai és az uniós források felhasználásával jelentősebb összegeket fordítottunk a beruházások támogatására, bővült, korszerűsödött az eszköz- és berendezésállomány és fordítva. Pályázatok hiányában a gazdálkodók igyekeztek addig halasztani fejlesztéseiket, míg azokra újra támogatás került meghirdetésre. Ennek a következménye, hogy a vizsgált időszakban az ágazatot a

„túlberuházás” és a beruházási hiány egyszerre jellemezte.

A mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékek kivitelének értéke 5112 millió eurót, behozatalának értéke 3395 millió eurót tett ki. Az EU-csatlakozást követő években az agrár- és élelmiszertermék kivitele és behozatala euróban számolva évről évre emelkedett, 2009-ben azonban 670 millió euróval, azaz 12%-kal csökkent. Ugyanakkor az import értéke 464 millió euróval, 12%-kal esett vissza. A külkereskedelem 1716 millió eurós exporttöbbletet eredményezett, amely 205 millió euróval maradt el az előző évi eredménytől. Nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy évek óta csökken a feldolgozott termékek kivitelének aránya, behozatalának aránya pedig folyamatosan emelkedik.

A mezőgazdasági, vadgazdálkodási és halászati társas vállalkozások (kettős könyvvitelt vezető) üzemi eredménye 2009-ben 44%-kal, adózás előtti eredménye még drasztikusabban, 58%-kal csökkent. A Tesztüzemi Rendszer adatai alapján az egyéni gazdaságok adózás előtti eredménye 36%-kal esett vissza. Az elmúlt években az adózás előtti eredmény alakulásában a társas vállalkozások esetében sokkal nagyobb ingadozás volt megfigyelhető, mint az egyéni gazdaságoknál.

Összefoglalóan tehát megállapítható, hogy 2009-ben a támogatások hatására „pozitív” jelenség volt a beruházások élénkülése. A Tanács véleménye szerint aggodalomra ad okot a gazdálkodók jövedelmhelyzetének kirívó romlása, valamint a csökkenő mezőgazdasági és élelmiszer-ipari külkereskedelmi mérleg mellett a kivitel és behozatal termékszerkezetének alakulása (feldolgozott termékek import-hányada nő, exporthányada csökken).

További probléma az agrárrolló alakulása. A mezőgazdasági termelői árindex és a mezőgazdasági ráfordítások árindexének hányadosa – az agrárrolló mutató értéke – 2009-ben 63% volt, azaz drasztiku-

san romlott. A mezőgazdasági termékek termelőiár-színvonala 2009-ben az előző évhez viszonyítva 9,5%-kal esett vissza, ami a növényi termékek árszínvonalának 13%-os, az élő állatok és állati termékek árának 5%-os csökkenéséből adódott. A mezőgazdasági termelés ráfordítási árszintje viszont „csak” 6%-kal mérséklődött. Az előző évek erőteljes emelkedése után leginkább a műtrágyák és a vásárolt takarmányok ára csökkent 11, illetve 18%-kal, ami összefüggésben van a csökkenő felhasználással, a magas bázissal, valamint az előző évek rohamos árnyelkedésével. *2009-ben a műtrágya felhasználása újra csökkent, az egy hektár mezőgazdasági területre csupán 64 kg műtrágya jutott hatóanyagban kifejezve, ami tovább rontja a hazai talajok tápanyag-ellátottságát.*

Az élelmiszer-, ital- és dohánygyártás 2009. évi 2078 milliárd forintos értékesítése 2%-kal maradt el az előző évitől. Adózás előtti eredménye a 2008. évi 10,5 milliárd forint veszteséggel szemben 2009-ben 54 milliárd forintra nőtt. Az élelmiszeripar helyzetének romlása 2009-ben is folytatódott, a jövedelmezőség javulása ellenére csökkent a termelés és a foglalkoztatás.

Az Agrárgazdasági Tanács megerősíti a Jelentés azon megállapításait, mely szerint folytatódott az a tendencia, amely az élelmiszer-ipari termelés és a belföldi értékesítés visszaesését mutatja. Az élelmiszer-termelés helyzetét jellemzi, hogy 2003 óta – 2006 kivételével – minden évben mérséklődött az iparágból piacra kerülő termékmennyiség. Különösen a belföldi relációban drasztikus a visszaesés. Ha a 2003. évet vesszük 100%-nak, az iparág összes értékesítése 2009-re 20%-kal csökkent, ezen belül a belföldi értékesítés mintegy 28%-kal esett vissza. Az élelmiszeripar tehát a hazai piacon szenvedte el a legnagyobb veszteségeit.

A Tanács meglepéssel nyugtázta, hogy a Jelentés pontos képet ad az élelmi-

szert-gazdaságról, azaz a termékpályáról, a dezintegráció és a nemzetközi versenyképesség problémáiról. A termékpálya szereplői mindaddig ki lesznek téve a nemzetközi piaci ármozgásoknak, amíg nem alakul ki közöttük bizalmi viszony. Ennek kiépítésére kell törekedni a beszállítók, a feldolgozók és kereskedők között, egyébként nem leszünk képesek csillapítani az egyes termékek nagy árkilengéseit.

A Tanács fontos prioritásnak tartja a *hazai tulajdonban lévő feldolgozóipar fejlesztését* a növénytermesztés, a kertészet és állati termékek tekintetében egyaránt. Az élelmiszeripar 54 milliárd Ft-os eredménye árnyalja a képet, habár az egyes alágazatok eredményeiről még nem áll rendelkezésre adat. Az előzetes adatok szerint a hús-, baromfi- és a tejfeldolgozás negatív eredményt hozott. Az élelmiszeriparban az éves beruházás összege 2009-ben kisebb volt, mint az értékcsökkenés, az élelmiszer-ipari fejlesztések tehát még a termelés szinten tartását sem biztosítják, ami tovább növeli a beszállítók problémáit. A Jelentés a korábbi évektől eltérően, sajnálatos módon, nem tartalmazza a mezőgazdasági termelői, az élelmiszeripar átadási és a fogyasztói árak összehasonlítását. A mezőgazdasági termelői árak közel 10%-kal csökkentek, az élelmiszeripar átadási árai stagnáltak, a fogyasztói árak viszont 4,4%-kal növekedtek.

A Tanács határozott véleménye szerint a munkahelyteremtést minden szinten támogatni kell. A munkahelyteremtést megelőzi az időszaki foglalkoztatás kérdése, ahol az adminisztráció csökkentésére van szükség. A feldolgozóiparban lenne lehetőség a foglalkoztatás bővítésére. A kertészeti kultúrák előnye a magas foglalkoztatás és hozzáadottérték-termelés. A minisztérium látóköréből kikerültek a kertészet kisebb ágazatai, mint a gyógynövénytermesztés, dísnövénytermesztés és a faiskola, valamint a kertészeti szolgáltatások kategóriája (parképítés, kertápolás, teme-

tőkertek gondozása, kertészeti árudák). A következő Jelentés pótolhatja ezt a hiányt. A gazdaságfejlesztési potenciál ígéretes részét képező gyümölcsstermelésben a kiöregedő munkaerőnek nincs megfelelő utánpótlása. A gyümölcsstermelés a közösségi foglalkoztatás célterülete is lehet. Ehhez hasonlóan a mezőgazdasági és erdészeti alapanyagokat hasznosító kézműipar is foglalkoztatási lehetőséget nyújt.

A Tanács kritikusan értékelt a különféle hatóságok magatartását, amelyek „megélhetési hatóság” szerepében tűntek fel azzal, hogy sok esetben indokolatlan, az EU-átlagnál nagyobb díjakat szedtek be és büntettek. A bírságokkal való szabályozás helyett a közös érdekeket indokolt előtérbe helyezni.

A parlagfűvel kapcsolatos problémák a földhasználók és tulajdonosok gondjai közé tartoznak. Az érintettek sok esetben forráshiány és a szélsőséges időjárás miatt képtelenek a szakszerű talajművelésre és növényápolásra, ami miatt büntetésekre számíthatnak. Ehelyett az ágazat több milliárd forintot költ a parlagfű eseti irtására. A parlagfű-mentesítési program tehát sem nem gazda-, sem nem környezetbarát, ezért mielőbb szükség van a szabályozás módosítására.

A Tanács szerint tarthatatlan, hogy közel 1 millió hektár termőterületről nincs földhasználati nyilvántartás. A nyilvántartás az ország 7,78 millió hektár termőterületéből csak 6,81 millió hektárra vonatkozóan tartalmaz adatokat, mely 87,5%-os fedettséget jelent. Ezért javasolja a földhasználati nyilvántartásban még nem szereplő termőterület bevonását és az osztatlan közös tulajdonú területek nyilvántartásának mielőbbi rendezését.

A Tanács indokoltnak tartja, hogy kerüljön nyilvánosságra a Nemzeti Földalap azon nyilvántartása, amely megmutatja az érintett gazdaságokkal 2009-ben kötött földbérleti szerződéseket. A Tanács osztja a Nemzeti Földalappal kapcsolatos azon

kritikát, amely szerint 2009-ben az összes értékesített földterületnek csupán 10%-át adták el kisebb egységekben.

Az erdőgazdálkodást is érinti a Jelentésben hivatkozott támogatások felhasználásával kapcsolatos probléma. A Tanács álláspontja szerint az államnak ki kell fizetnie azokat a költségeket, amelyeket az erdőgazdálkodók az erdőfelújításokra és az erdőtelepítésekre megelőlegeztek (determinációs kötelezettség). Az erdőgazdálkodásban befektetésekre kell helyezni a hangsúlyt, minőségi fatermesztésre van szükség. A szén-dioxid-kvóta eladásából az erdőgazdálkodókat is támogatni indokolt.

A Tanács megállapítása szerint a vadgazdálkodás eredményességét rontja, hogy a vadászat 16 milliárd forintos éves árbevételéből mindössze 20-22%-ot tesz ki a vadhússal kapcsolatos árbevétel, miközben 200 000 nagyvad és félmillió apróvad került terítékre.

A Tanács úgy ítéli meg, hogy a Jelentés nem tért ki az EU-támogatások finanszírozási kérdése kapcsán a gazdák és a bankok, illetve a gazdák és a kifizető ügynökség (MVH) viszonyára. A Tanács célszerűnek tartja annak kivizsgálását, hogy a kifizető ügynökség milyen halogató cselekményeket hajtott végre a gazdákkal szemben. A támogatási pénzek faktorálásával, előfinanszírozásával az elmúlt években a támogatások 10-20%-a a bankokhoz vándorolt. Az agrár-környezetgazdálkodást pedig sok esetben kizárták az előfinanszírozásból.

Az ÚMVP Monitoring Bizottságban nem adtak érdemi tájékoztatást a technikai segítségnyújtás(TS)-keretről, holott szigorú szakmai és civil kontrollra lett volna szükség.

A Jelentésben fontosságához képest kevés szó esik az agrár-környezetgazdálkodásról. Csak érintőlegesen jelenik meg a mezőgazdaságnak a környezet- és természetvédelemmel kapcsolatos funkciója. Továbbá az AKG-támogatások részesedése

aránytalanul alacsony volt. A géptámogatásnak a vidékfejlesztési támogatáson belüli magas aránya miatt Magyarországon ebből az intézkedésből elsősorban a gépkereskedők és gépgyártók húztak hasznot.

A Tanács hangsúlyozta, hogy a LEADER programot Magyarországon olyan jelenségek kísérték, amelyek zavarták annak eredeti vidékfejlesztési funkcióját. A LEADER program lényege a szubszidiaritás, amely a hazai központi irányítás miatt nem valósult meg. A pályázatokat például több esetben egy év alatt sem bírálták el.

A Tanács megállapítása szerint a Jelentés nem foglalkozik kellő részletességgel a generációváltás problémájával. Ezt támasztja alá, hogy az ÚMVP 7 évre szóló költségvetésének generációváltásra alig 1%-át tervezte. Ennek a következménye volt, hogy a gazdaságátadási intézkedés sem működött.

A Tanács álláspontja szerint a vízgazdálkodás eredménytelenségéhez nagyban hozzájárult a rossz vízgazdálkodási törvény, a központi támogatások hiánya és a társulatok egyoldalú, önkényes magatartása a gazdákkal szemben.

A jelenlegi szakképzés, közép- és felsőszintű képzési struktúra torz, egyidejűleg alulfinanszírozott és pazarló. Bár az agrár-felsőoktatás nem a Vidékfejlesztési Minisztériumhoz tartozik, de a Tanács szükségesnek tartja megjegyezni, hogy a költségigényes képzést folytató agrár-felsőoktatási intézmények nem kapják meg a működésükhöz szükséges normatívákat, belső hiányokat görgetnek maguk előtt. Emellett olyan szakok váltak népszerűvé, amelyek egyrészt nem kötődnek szorosan a mezőgazdasághoz, másrészt e szakmákra nincs is akkora munkaerő-piaci igény. A fejkvóta alapú finanszírozás a minőség ellen hat, növeli a pályára alkalmatlan végzetek arányát.

A Tanács a Jelentés alapján megállapította, hogy az agrárkutató intézetek erőltetett privatizálása veszélybe sodorta a biológiai alapok megőrzését.

AZ AGRÁRGAZDASÁGI TANÁCS AJÁNLÁSAI

Az Agrárgazdasági Tanács megállapítja, hogy az élelmiszer-gazdaság hatékonyságának javítása és a válság kezelése érdekében a következő kérdésekben kell stratégiai és operatív döntéseket hozni.

1. Az Agrárgazdasági Tanács véleménye szerint az élelmiszer-gazdaság teljesítménye a nemzetközi folyamatok és versenyfeltételek tükrében mérhető össze. Magyarországon az élelmiszer-ellátási lánc szereplői között nem fedezhetők fel a kölcsönös előnyökön alapuló, hosszú távú együttműködés jelei. A nagy élelmiszerláncok túlzott piaci áralku-erejének kihasználása a beszállítók tömegeit fenyegeti csőddel, ami tovább rontja a belföldi értékesítés lehetőségeit és régiók, kistérségek munkahelyeinek számát. A Tanács azzal a javaslattal fordul a Kormányhoz, hogy – az érintett tárcák bevonásával – segítse elő a kölcsönös előnyököt biztosító együttműködés kiépítését az élelmiszerlánc szereplői között, figyelembe véve az EU más tagországaiiban működő megoldásokat.

2. A magyar állattenyésztés folyamatos leépülése már a növénytermesztés lehetőségeit is veszélyezteti. A romló nemzetközi versenyképességet a szakmai, szervezeti stb. hiányosságokon túlmenően makrogazdasági feltételek is befolyásolják. A Tanács javasolja, hogy a Kormány tárja fel az állattenyésztés fejlődését, versenyképességét hátráltató makrogazdasági feltételeket, beleértve a környezetvédelmi előírásokat, az önkormányzatok szerepét, a munkaerő-ellátás lehetőségeit, a vagonbiztonság fokozását, a finanszírozás lehetőségeit, valamint az adó- és járulékkerhek mérséklését.

3. A nemzetközi verseny kihívásaira a finanszírozási rendszer hazai adottságoknak és sajátosságoknak megfelelő átalakításával válaszolhatunk. A folyó termelés, a készletezés és az értékesítés hitelforrásainak bővítése és a különböző kedvez-

ményekhez (uniós és nemzeti támogatások, beruházási hitelek) kapcsolódó források kínálata mellett indokolt felgyorsítani a hitelfelvételi folyamatokat és bővíteni a hitelfelvételi lehetőségeket. Az élelmiszer-gazdaságban képződő forrásokat célszerű kiegészíteni állami tőkével, elsősorban a termelési kockázatok enyhítése érdekében.

4. A termőfölddel való célszerű gazdálkodás nemzeti ügy. Ebbe a körbe tartozik a földhasználati nyilvántartás rendbetétele, az osztatlan közös földtulajdon mielőbbi rendezése, a túlzott mértékű földkivonás megakadályozása és az állami földek hasznosítása.

5. A korábbi években nem történt érdemi előrelépés a mezőgazdasági vízfelhasználás tekintetében, ezért komplex és átfogó módon szükséges újraértékelni Magyarország vízgazdálkodását, vízhasznosítását és a vízkormányzás teendőit. Kivételes lehetőség, hogy rendkívül nagy az országon hasznosítatlanul átfolyó – gyakran csak kárt okozó – felszíni vízmennyiség.

6. Különösen a kertészet és az állattenyésztés piaci pozíciójának erősítése, a foglalkoztatottak egzisztenciájának javítása és a versenyképességük növelése érdekében a jövőben nagyobb figyelmet érdemel a különböző típusú termelői szerveződések, összefogások kialakításának elősegítése és erősítése. A gazdálkodók jogi, szaktanácsadási, igazgatási, pénzügyi és infrastrukturális segítséget igényelnek. Emellett hatékony kommunikációval kell tudatosítani a gazdáknak, hogy e szerveződések nemzetközi versenyképességük jövőbeni zálogát jelentik.

7. A Tanács álláspontja szerint kiemelten kell kezelni a támogatások átláthatóságát. A támogatási monitoringrendszert tovább kell fejleszteni annak érdekében, hogy a támogatások hasznosulása nyomon követhető és értékelhető legyen. A rendszer működtetése segítségével a közvéleményt is tájékoztatni kell a támogatások felhasználásának társadalmi előnyeiről. Ehhez hasonlóan egyszerűsíteni és ügyfélbaráttá kell tenni a támogatások és pályázatok eljárásrendjeit.

nálásának társadalmi előnyeiről. Ehhez hasonlóan egyszerűsíteni és ügyfélbaráttá kell tenni a támogatások és pályázatok eljárásrendjeit.

8. A Tanács javasolja az ÚMVP programon belül az EMVA (I-II-III-IV. tengely és a TS keret) teljes körű felülvizsgálatát, egyszerűsítését és a LEADER mozgalom megerősítését. Kiemelt figyelmet kell fordítani a generációváltással kapcsolatos támogatási kérdésekre.

9. A hazai erdők és a favagyon hasznosítása nem kielégítő, jóval elmarad a lehetőségektől. A Tanács indokoltnak tartja, hogy a Kormányzat komplexen tekintse át a foglalkoztatás, a megújuló energiatermelés, a kistelepülések energiával való ellátása, a környezetvédelem, a tartamos erdőgazdálkodás szempontjait.

10. A Tanács javasolja a vadászat és vadgazdálkodás eredményességét gátló tényezők rendezését.

11. Az elmúlt évben folytatódott az élelmiszeripar helyzetének romlása, amely a mezőgazdasági termékek iránti keresletet is negatívan érinti. Az élelmiszer-gazdaság jövője szempontjából indokolt, hogy a Kormány tárgyalja meg az élelmiszeripar helyzetét a versenyképesség és a belső piac biztosítása céljából.

12. A Tanács felhívja a figyelmet az agrároktatás, a kutatás, a szaktanácsadás és a vidéki kommunikáció terén jelentkező hiányosságokra. Javasolja, hogy a Kormány vizsgálja felül az agrárkutatás és intézményei privatizációjának korábbi gyakorlatát. Helyezzen nagyobb hangsúlyt az agrár- és vidékfejlesztési oktatás (alap-, közép- és felsőfokú), kutatás és az innováció nemzeti forrásból történő fokozottabb támogatására.

13. A Tanács a Jelentés szerkezetének kiegészítését javasolja. A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően a Jelentés tartalmazza magyar és angol nyelvű összefoglalót. Egészüljön ki a dísznövény- és gyógynövényágazat, a biotermelés, a bio-

energia, az erdészet, a vadászat és halászat, a genetikai alapok részletesebb elemzésével, az élelmiszer-önellátottsági szint főbb termékcsoportonkénti bemutatásával. Az élelmiszer-ellátási lánc elemzése foglalja magában az élelmiszer-kereskedelem rövid bemutatását is. Az élelmiszer-gazdaság külkereskedelmét célszerű összehasonlítani a globális és uniós trendekkel (a világ és az EU legnagyobb exportőrei és importőrei). A Tanács javasolja az egy év helyett több év adatainak összehasonlításá-

val a trendek leírását, az uniós tagországok adatainak közlését. Hiánypótló szerepet tölthet be az EU költségvetésének ismertetése, az agrártámogatások tagországonkénti bemutatása és a WTO-tárgyalások aktuális témáinak leírása.

14. A Tanács javasolja a nemzeti agrár-környezetgazdasági és vidékfejlesztési stratégia széles bázison nyugvó, az érintettek bevonásával való mielőbbi kidolgozását.

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Vidékfejlesztési Minisztérium: Jelentés az agrárgazdaság 2009. évi helyzetéről. (munkaanyag) Budapest, 2010. szeptember, 99 p.